

**Специјални резерват
природе
Делиблатска
пешчара**

**П Л А Н
У П Р А В Љ А Њ А**

2011. – 2020.

ПЛАН УПРАВЉАЊА
СРП “ДЕЛИБЛАТСКА ПЕШЧАРА”

Аутор:

ЈП “Војводинашуме”

Прерадовићева 2

21 131 Петроварадин

Србија

Тел +381 21 431 144

е-маил: info@vojvodinasume.rs

Петроварадин / Србија

Јул, 2011

ПРЕДГОВОР

Пред Вама је План управљања Специјалним резерватом природе „Делиблатска пешчара“. Доношење плана управљања за ово заштићено подручје представља значајан корак, јер је овај документ један од најважнијих резултата НАТРЕГ пројекта у оквиру којег је и израђен и важан алат за обављање свих Законом предвиђених функција Управљача.

Планом управљања ближе се планира сваки аспект рада Управљача у наредних десет година, било да се ради о научним истраживањима, конкретним активностима заштите и очувања врста и еколошких система, развоју система посеђивања или институционалном јачању самог Управљача и едукацији његових запослених.

План управљања Специјалним резерватом природе „Делиблатска пешчара“ плод је дуготрајног заједничког напора многих колега и интересних група. У њему су уз израђиваче активно учествовали запослени код Управљача, Министарство животне средине, рударства и просторног планирања, Покрајински секретеријат за урбанизам, градитељство и животну средину, Покрајински завод за заштиту природе, и бројне институције и појединци.

С обзиром да се ради о првом десетогодишњем плану управљања резерватом, очекујемо да ће током његовог спровођења бити прилике за тестирање његових поставки, испунити предвиђене циљеве и спровести мере, али и уочити његове недостатке, како бисмо их приликом ревизије Плана управљања покушали исправити.

Захваљујемо свима који су учествовали у изради овога Плана управљања поготово све оне који су кроз радионице у оквиру НАТРЕГ пројекта дали свој допринос формулисању визије овог заштићеног подручја И креирања акционих планова, а све оне који су на било који начин заинтересовани за простор Специјалног резервата природе „Делиблатска пешчара“ и рад Управљача позивамо да нам се придруже у креирању и спровођењу акционих планова и својим сугестијама помогну бољем спровођењу плана. Верујемо да ћемо тако допринети заједничком циљу – очуваној природи Специјалног резервата природе „Делиблатска пешчара“ на добробит свих.

Петроварадин, Јун 2011.

ЛИЧНА КАРТА ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Основни подаци	
Назив заштићеног подручја	Делиблатска пешчара
Категорија заштићеног подручја	Специјални резерват природе
Датум проглашења заштићеног подручја	2002. год
Површина	34.829,00 ha
Планско раздобље плана управљања	2011-2020
Управљач	ЈП „Војводинашуме“ Прерадовићева 2 21 131 Петроварадин Шумско газдинство „Банат“ Панчево Максима Горког 24 13 000 Панчево
Документациона основа управљања	<ul style="list-style-type: none">- Уредба о заштити и развоју- План управљања- Програм управљања- Правилник о чуварској служби и унутрашњем реду- Накнаде за коришћење заштићеног подручја

ИЗВОД ПЛАНА

Заштићено подручје, Специјални резерват природе "Делиблатска пешчара", налази се у североисточном делу Србије и простире се на укупној површини од 34.829,32 ha. Представља највеће европско подручје изграђено од наслага еолског песка са израженим облицима динског рељефа и карактеристичним пешчарским, степским, шумским и мочварним екосистемима, као и јединственим мозаиком животних заједница. СРП "Делиблатска пешчара" један је од најважнијих центара биодиверзитета у Европи, а његов део Лабудово окно, проглашен је за рамсарско влажно подручје.

Планска заштита природних вредности овог подручја започела је првим Привредним планом 1912. године. Влада Републике Србије донела је Уредбу о заштити СРП "Делиблатска пешчара" 2002. године и одредила за стараоца ЈП "Војводинашуме".

Концепција плана управљања дефинише основне правце и елементе заштите и развоја овог подручја за период 2011-2020. године кроз реализацију програмских задатака и остваривање принципа: "активне" заштите, очувања екосистема, спровођењем режима и посебних мера заштите на одређеним стаништима и локалитетима; интегрално развојне заштите, путем одрживог коришћења свих природних ресурса и усклађеног развоја подручја; дугорочног планирања заштите и развоја, одређивањем времена реализације, фазности и динамике у дугорочним активностима; функционалног оспособљавања подручја, уређивањем и опремањем подручја, да би се обезбедила боља заштита и одговарајући развој; селективног финансирања, активирањем свих постојећих начина финансирања и везивањем реализације одређених мера и радова за конкретне видове финансирања; тесне сарадње са локалном самоуправом.

Садржај и обим мера у Програму конципиран је тако да се обезбеђује остваривање општих мера заштите природних вредности, чување, надзор и праћење стања. Посебне мере заштите, као и нови програми развоја, програмирани су у складу са приоритетима у заштити природе, тренутном пројекцијом и плановима корисника простора и других субјеката, као и потребама истраживања и мониторинга Резервата.

Визија заштићеног подручја

У акту о проглашењу резервата намена заштите овог подручја је: СРП „Делиблатска пешчара“ ставља се под заштиту као највеће европско подручје изграђено од наслага еолског песка са израженим облицима динског рељефа и карактеристичним пешчарским, степским и шумским екосистемима, са јединственим мозаиком животних заједница и типичним и специфичним представницима флоре и фауне. Основни циљ заштите овог подручја је очување укупних природних вредности И појава у резервату, од геоморфологије до живог света.

У складу с наменом заштите, визија резервата, која је дефинисана као израз слагања свих интересних група, је: СРП „Делиблатска пешчара“ је самоодрживи резерват очуваног биодиверзитета и унапређеног управљања, са изграђеном инфраструктуром, уз развијен одрживи туризам у коме живи и ради образовано становништво у социјалном благостању.”

Дугорочни циљеви управљања

Успешан план управљања настоји да препозна и реши конфликтне ситуације и сукобе интереса. Да би се то постигло, потребно је јасно сагледати и оценити вредности подручја, узети у обзир све постојеће људске активности и факторе који могу утицати на дефинисање оперативних циљева. Циљеви дефинисани током радионице нарочито се односе на очување природних вредности, одрживо коришћење природних ресурса и промоцију заштићеног подручја.

У току партиципативног процеса за припрему плана заједно са интересним странама су дефинисани следећи стратешки циљеви за подручје СРП “Делиблатска пешчара”:

1. Очување предела, екосистема, ретких и ендемичних врста у СРП “Делиблатска пешчара” и унапређење биодиверзитета;
2. Успостављена комуникација и партнерство са широким кругом заинтересованих страна и развијени механизми за подстицање њиховог активног учешћа у заштити и унапређењу подручја и развоју одрживог туризма;
3. Развијен екотуризам у СРП “Делиблатска пешчара” уз неопходно обезбеђење адекватне инфраструктуре и опреме;
4. Подршка економском развоју локалне заједнице путем разноврсних активности одрживог туризма у заштићеном подручју и околини;
5. Развијени програми обуке и унапређења свести у области заштите природе и развоја одрживог туризма за управљаче заштићеним подручјем, као и локално становништво.

Управљање заштићеним подручјем је динамичан процес. Већина планом предвиђених циљева је дугорочна и може се остварити у току неколико година.

Специфични циљеви управљања

На основу наведених стратешких циљева, представници интересних група су у оквиру партиципативног процеса дефинисали три општа циља предвиђена за дугорочно одрживо управљање специјалним резерватом природе:

1. Заштићене и очуване функције и вредности мозаичности предела у заштићеном подручју;
2. Заштићен и очуван биодиверзитет, посебно ретких и угрожених врста и њихова станишта;
3. Осигурано одрживо коришћење природних вредности СРП “Делиблатска пешчара” и ширег подручја путем развоја активности које су усклађене са заштитом (попут шумарства, пољопривреде и сточарства, туризма, управљања водама, итд.) уз уважавање потреба локалног становништва и за добробит садашњих и будућих генерација.

Посебна пажња је посвећена развоју одрживог туризма на подручју СРП “Делиблатска пешчара” и његове околине и неопходно је следеће:

- договор на локалном нивоу о потреби развоја туризма, постојање опште сагласности за развој туризма;
- усмеравање на одрживе видове туризма, првенствено сеоски туризам;
- фактори који утичу на развој сеоског туризма: недовољна едукација, непостојећи капацитети, непознавање стандарда у пружању услуга, недовољна повезаност на локалном нивоу, неадекватна улога туристичке организације.

Концепција заштите и развоја СРП “Делиблатска пешчара” је дефинисана на основу извршених оцена стања заштићеног подручја, реализације досадашњих програма, система и праксе заштите и коришћења, а нарочито на основу дефинисаних циљева и принципа заштите, као и могућности за њихову реализацију.

Концепција дефинише основне правце и елементе заштите и развоја овог подручја за период 2008-2012. године кроз реализацију програмских задатака и остваривање следећих принципа:

- Принцип адаптивног управљања, који ће се остваривати спровођењем прописаних режима и успостављањем развојних програма;
- Принцип очувања екосистема који ће се остварити спровођењем режима и посебних мера заштите на одређеним стаништима и локалитетима;
- Принцип интегрално развојне заштите, који ће се остварити путем одрживог коришћења свих природних ресурса и усклађеног развоја подручја;
- Принцип дугорочног планирања заштите и развоја, који ће се остваривати тако што се за сваку програмску меру одређују време реализације, фазност и динамика у дугорочним активностима;

- Принцип функционалног оспособљавања подручја, који се спроводи кроз уређивање и опремање подручја, да се обезбеди боља заштита и одговарајући развој;
- Принцип селективног финансирања, који ће се остварити путем активирања свих постојећих начина финансирања и везивањем реализације одређених мера и радова за конкретне видове финансирања;
- Принцип континуиране сарадње са локалном самоуправом и локалним становништвом.

Уредбом о заштити Специјалног резервата природе "Делиблатска пешчара" утврђене су темељне смернице за одређивање циљева заштите, коришћења и развоја овог заштићеног природног добра. Приоритет остваривања циљева одређује се на основу селекције по фактору угрожавања и објективних могућности њихове реализације.

Програм карактерише примена принципа активне заштите са свим елементима ограничавања начина и обима коришћења, који треба да обезбеди очување свих видова установљене биолошке разноврсности. На таквим основним полазиштима, дефинишу се програмски циљеви и приоритетни програмски задаци, мере и активности које треба да допринесу њиховом остваривању.

1. Заштита и праћење стања биљних и животињских врста, њихових популација и станишта;
2. Одржавање травних површина, нега и обнова аутохтоних лишћара, уклањање затечених засада борова, где је то прописано утврђеним режимима и мерама заштите;
3. Спонтана или планска ревитализација пожаришта;
4. Поновно насељавање аутохтоних биљних и животињских врста природних реткости и обезбеђивање одговарајућих станишта;
5. Управљање популацијама природних реткости;
6. Очување динског рељефа и осталих пејсажних вредности;
7. Очување разноврсности екосистема, биљног и животињског света и мозаичног распореда животних заједница;
8. Очување и одржавање водених екосистема у смислу успоравања еутрофикације;
9. Замена деградираних багремових састојина и потпомагање сукцесије жбунасте у шумске заједнице лишћара и друге активности на очувању и унапређивању стања заштићеног природног добра;
10. Контролисано сакупљање биљних и животињских врста;
11. Коришћење пољопривредног земљишта, сточарство и риболов на традиционалан начин;
12. Уређивање и коришћење простора у складу са прописаним режимом заштите на начин којим се омогућава очување природних вредности;
13. Научно-истраживачки рад и мониторинг, васпитно-образовне активности и презентација добра, уз одговарајуће опремање;
14. Опремање простора за потребе еколошког туризма, лова и спортског риболова;
15. Успостављање и развој едукативних и туристичко-рекреативних активности;
16. Сарадња у оквиру националне и међународне мреже заштићених природних подручја и развијање тзв. добре праксе у управљању оваквим специфичним природним добром, као и у том оквиру одговарајуће презентације природних вредности од националног значаја.

Набројани приоритетни програмски циљеви по свом карактеру нису ограничени у времену, тј. важношћу трајања овог Програма, јер имају карактер глобалног одређења, односно дугорочни карактер.

Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређење природних и створених вредности

Полазећи од глобалних, дугорочно одређених циљева у заштити, коришћењу и развоју СРП "Делиблатска пешчара" за период 2008-2012. године, овим програмом се одређују задаци, мере и активности приоритетног карактера:

1. Организовање управљања Резерватом и одговарајуће опремање;
2. Усклађивање постојеће планске документације и документације у изради са прописаним режимима заштите природе за ово подручје, као и израда адекватног програма трајно усклађеног управљања, којим ће се на најбољи начин избалансирати потребе заштите природе, привреде (шумарство, пољопривреда, водопривреда и други) и локалне заједнице (локално становништво) и тако спречити противречности између њихових интереса;
3. Спровођење прописаног режима заштите и на простору заштитне зоне;
4. Успостављање свих видова сарадње, посебно са локалним становништвом;
5. Евидентирање свих угрожавајућих фактора, уз дефинисање и спровођење мера за њихово ублажавање и отклањање;
6. Формирање базе података о постојећем стању екосистема и постојећим видовима коришћења;
7. Успостављање одговарајућих видова сарадње у оквиру националне и међународне мреже заштићених природних добара.

По свом карактеру, набројани приоритетни задаци, мере и активности су такви да се већина неће реализовати до краја у овом средњерочном програму, већ ће се део њих само започети и наставити у наредним програмима.

Ово произилази из тога што је и у овом програму преузет велики део обавеза које се односе на послове и задатке планиране и преузете из већ поменуте студије Завода за заштиту природе Србије, а који су обимни и извршаваће се фазно. За реализацију таквих послова неопходно је обезбедити и адекватна финансијска средства. Имајући у виду садашње стање у држави, као и у ЈП "Војводинаашуме", Шумском газдинству "Банат" Панчево, очигледно је да ће се неки планирани послови остварити и реализовати у оном моменту када се за њих обезбеде финансијска средства.

Финансијски преглед и процењени трошкови

Финансирање заштићеног подручја обезбеђује се из:

- 1) средстава буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе;
- 2) средстава Фонда за заштиту животне средине;
- 3) накнада за коришћење заштићеног подручја;
- 4) прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем;
- 5) средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе;
- 6) донација, поклона и помоћи;
- 7) других извора у складу са законом.

Акциони план даје преглед средстава за његово спровођење која ће бити узимана у обзир и приликом израда годишњих програма управљања.

Укупно процењена средства за спровођење плана управљања за период 2011-2020.год износи 353.000.000 динара. На годисњем нивоу то у просеку износи 35.000.000 динара. Преглед финансијских средстава за спровођење плана управљања дат је у табели Т-5.

Табела: Преглед финансијских средстава за спровођење плана управљања (2011-2020)

ОПШТИ ЦИЉ 1: Заштићене и очуване функције и вредности мозаичности предела у заштићеном подручју	
Специфични циљ	Износ (РСД)
Очувати структуру, просторни распоред и мозаичност станишта (комплекс пешчарске, степске, шумо-степске, као и фрагмената мочварне вегетације) која је услов очувања укупних фаунистичких, као и свих флористичких вредности.	31.000.000
Трајно осигурати неометано одвијање природних процеса еволуције шумских екосистема, укључујући процесе њиховог природног обновљања, сукцесије и старења	16.000.000
Очуване постојеће састојине природних шума и станишта у складу са актом "Правилник о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување" ("Сл. гласник РС", бр. 35/2010)	13.000.000
Уклањање инвазивних врста и смањивање површина под њима	25.000.000
УКУПНО (Општи циљ 1)	85.000.000
ОПШТИ ЦИЉ 2: Заштићен и очуван биодиверзитет, посебно ретких и угрожених врста и њихова станишта	
Специфични циљ	
Ревизија СРП Делиблатска пешчара	1.000.000
Очуване популације ретких и угрожених врста птица	11.000.000
Обезбеђена стабилност или повећање површина угрожених и ретких станишта	10.000.000
Обезбеђена стабилност управљања популацијама	17.000.000
УКУПНО (Општи циљ 2)	39.000.000
ОПШТИ ЦИЉ 3: Осигурано одрживо коришћење природних вредности СРП Делиблатска пешчара и ширег подручја развојем активности које су усклађене са заштитом (попут шумарства, пољопривреде и сточарства, туризма, управљања водама, итд.) уз уважавање потреба локалног становништва и за добробит садашњих и будућих генерација	
Специфични циљ	
Коришћење природних шумских ресурса је дугорочно одрживо и на добробит будућих генерација	94.000.000
Успостављен одрживи туризам	15.000.000
Обновљене традиционалне делатности	3.000.000
Обновљено сточарство	25.000.000

Сачувати и унапредити културну баштину на подручју СРП и његове околине	5.000.000
Квалитетна едукација посетилаца и локалног становништва о природним и културним вредностима СРП Делиблатска пешчара	1.000.000
Појачати ушечће јавности у управљању заштићеним подручјем и подићи њихову свести о значају заштите природе	1.000.000
Ојачати људске капацитете управљача како би се адекватно спровео план управљања	40.000.000
Успоставити функционалну службу надзора	40.000.000
Континуирана међународна сарадња	5.000.000
УКУПНО (Општи циљ 3)	229.000.000
УКУПНО (за период од 10 година)	353.000.000

Средства Републичког буџета (Министарства животне средине, рударства и просторног планирања) очекују се, пре свега, за суфинансирање пројеката који пружају подршку добром чувању и одржавању заштићеног подручја и заштити кључних природних вредности.

На основу досадашњих и очекиваних прихода и трошкова у протеклом периоду, обзиром на интенцију смањивања јавне потрошње и вероватно непромењене могућности буџетске подршке програму, неопходна је ревизија укупне суме планираних средстава у правцу њеног балансирања, што ће бити дефинисано годишњим програмима заштите и развоја. Уколико буде потребе, могуће је након извесног времена извршити и иновацију програма.